

VIII

S MĚSTEM ZA ZÁDY

Ptáci tedy již zpívají. Ale počasí je stále velmi zasmušilé. A skřivan, který se namáhá vzletěti až bůhvíkam a vrže spirály své jásavé písničky s velikým nadšením, vyhlíží poněkud směšně. Asi tak jako některý z nás básníků příliš zúčastněných a v podstatě přece příliš pozdě nebo příliš brzy narozených, který si v osamocených chvílích říká: ich komme aus anderen Zeiten und hoffe in andre zu gehn, ale přesto zapomene se často a rozezpívá se, jako by mu naslouchaly uši bůhvíjak pozorné a dychtivé. Komický skřivane, tobě sluší smaragdová země pod tebou, blankytná nebesa nad tebou a zlatá lázeň kolem tebe, ale nikoli šedé a hnědé ráno, jako je dnes, plné mlh a chladu.

Stojím na obřanském Hradisku a kromě skřivana jest všecko pode mnou. A kromě šedivých chuchvalců ovšem, jež se převalují na výsostech. V tyhle dni, tak pusté ještě v lesních žlebech a alejích, zmocňuje se mne beze slunka nedočkavá tíseň v lese, i vylézám co nejvýše za rozhledem a svobodnými vánky.

Na Hradisku říká se zbytkům starožitných valů na kopci nad Obřany. Archeologicky a historicky psalo se již o nich. Nebyl jsem tu ještě, ač již tolik let chodívám spodem mimo a charakteristicky pravidelný obrys stráně a její korunu, krásnou staříčkou hrušeň, mám skoro stále na očích. Ale předměstské obce brněnské vysílají sem již své výrostky, a panáčkův les, který pokrývá spád ke Svitavě, je taková nelákavá, sešlapaná a vydrancovaná příroda. Zdálo se mi, jako bych byl někde v zákoutí starých pražských šancí, na nichž jsem proběhal volné chvíle svých mladých let. Nalézají se prý tu nahoře podél orné půdy vedle střepů z nádobí moderního také střepy popelnicové; viděl jsem toliko ty moderní...

Když jsem stoupal od řeky vzhůru panáčkovým lesem, myslil jsem ještě na uživatele této trosečné přírody, na usměvavého tlustouška, obřanského faráře, s nímž kdekdo se tu

dělí křesťansky o ten kousek dřeva. Ublíží mu teď v novínách totiž a zcela mimochodem řečeno: že prý nějakého chudáka oběšence nepohřbil se všemi obřady své církve. Nemám rád antiklerikalismu nelogického a tohle se mi zdá
5 hodně nelogické. Já, starý pohan, vím ještě, že církev katolická odpírá sebevrahům obřady, kterými nešetří u křesťanů umírajících v míru se svým bohem. Tedy, buď jsem katolík, a pak obřanský farář jedná dle mého soudu správně, řídí-li se předpisy církve. Anebo nejsem katolík, a pak mi
10 po jeho obřadech pranic, ale pranic není. Nic třetího tu neplatí, řekl jsem si, všechno třetí je středověk, a žijeme-li skutečně mimo církev, na druhé, k budoucnosti obrácené straně života, je naší nejvyšší ctností v takových případech toliko nesmírná, mrazivá lhostejnost...

15 A když jsem stanul nahoře, otrásal jsem se mimovolně. Ta nesmyslná složitost moderního člověka mne zbolela, rozplizlost jeho povahy. A podivné cesty našich bojů a zápasů. Je tomu dávno, velmi dávno, co gordické uzly neroztínají se již meči. Je tomu dávno, velmi dávno, co naše argumenty jsou kluzké jako hadi a mají hlavu také místo ocasu.
20 A je tomu velmi dávno, co neříkáme již: já zde a ty tam. Barva, kterou přiznáváme, je obyčejně velmi neurčitá. Naše pravda je rafinovaně přizpůsobena lži, kterou potíráme. Řekl bych: Jsme všichni jako lidé, kteří bojují proti
25 kněžím s ústy plnými náboženství, jemuž nevěří a jímž se neřídí, a jako kněží bojující proti materialistické nevěře skrze modloslužbu mamonu. Jsme každý ubohou lidskou duší vyštvanou z čistého vzduchu a přesazenou do atmosféry špinavých rvaček. Z bytosti tak čisté jako koniklec na stráni
30 nebo doupňák v lese činí se tvor, který po celý život nezví, čím jest, a urputným světem razí si cestu jen lží a podvodem. Přichází-li mladý muž vrhnout se do nějakého dobrého boje s vřelou vírou a s veselou krví, přijde o ně v klubku ohavností a intrik, a zbude-li mu aspoň čisté srdce a mysl po
35 někud jasná, prchá nakonec, ničím tak nezhnusen jako člověkem. Proto toho nejmoudřejšího, nejkrásnějšího, nejúčtečnějšího dosahuje se tak hrozně obtížně a zřídka: trochy filosofického klidu a soucitného pochopení. Jak je to

krásné, nedati se zmásti lidskými slabostmi, jejichž intenzivní kulturou je moderní pořádek, a viděti líc, když se mluví o rubu, a viděti rub, když se mluví o líci. Žel, člověk dnes méně než kdy dříve dovede se obracet ke své pravdě tak neodvratně a rozhodně jako bylina ke svému světlu. 5
Žel, tolik ohavných a zbytečných věcí mate a znetvořuje naše pudy! Ale jaký by to byl život, kdyby lidské oko naučilo se spočívat nejprve na každé volné bylině, na každém volném živočichu, na celé volné přírodě jako na člancích nejzázračnějšího řetězu, a pak dovedlo a mohlo stejně 10
spochynouti i na člověku...

Stojím na valu. Nalevo nad poli řinčí skřivan nepřiliš vysoko a brzy klesá mezi hroudy, aby se za chvíli vznesl — opět toliko nakrátko. Obzor nalevo zahaluje hustý, sotva průsvitný kůžel dýmu nad Brnem a jeho předměstími. Na 15
pravo jsou naše kopce. Obracím se rychle k nim, ke svému moři. Počítám ty jeho vlny, jimiž jsem se všemi již proplavil. Dědiny na lysinách vzhlížejí velmi nevinně. Naproti šedá skála Šumbery vyhlédá z temného větvení poněkud divočeji; jsou tu ovšem ďáblova kopyta ještě dnes vidět v bělošedém kamení. 20

Těch kopců a těch strání! Jak jim blahořečím! Neboť dobře vychovaný a kultivovaný lidský mravenec z města zastavuje se obyčejně na jejich úpatích a urovnaných cestách, ta podivuhodná bestie, doma krotká, že z ruky žere, 25
ale venku zlá a divoká, která spásá všecko kvetoucí, udupává a znetvořuje veškeren křehký život a za vzduch, vůni a zeleň odměňuje se mastnými papíry, ohlodanými kostmi, vaječnými skořápkami a pomorančovou kůrou. Kdyby nebylo těch našich strání, které udržují sváteční proudy městských mravenců a vši v určitých, skoro všude spodních řečištích, byl by snad dávno již z mého zeleného moře ohavný, páchnoucí močál, kde ani žábám nebylo by volno, a já bych tu byl nerozbil svůj stan vděčného nomáda... 30

Chráním se pohleděti za sebe a obracím tvář stále ke vzdálenějším vrcholům, po nichž chodí zpravidla jen myslivci a sběratelé darů země, kteří patří jaksí k lesu již jako slepýš nebo veverka. Cítím za sebou město naplňující 35

obzor, nepřítele ponurého a ohyzdného, ukrutnou ville
tentaculaire, která natahuje pomalu svá šupinatá a dýmající
chapadla až ke prahu našich lesů. Od Žabovřesk Komínem,
od Králova Pole Řečkoviciemi, od Husovic Obřany, od
5 Židenic nahorů ke Klajdovce sune potvora své hladové
sosáky a vzduch, svěžest, mizu, barvu odnímá hltavě všemu
živému i mrtvému a vysílá legiony svého útočícího a oblé-
hajícího hmyzu.

Zde je pomezí, a já tu dnes přecházím jako zbytečná
10 stráž po nepotřebném valu. Skřivan je opět nade mnou,
a připadám mu jistě stejně směšný jako on mně v tom šerém
ranním chladu. Moje myšlenky toulají se mezi městem
a lesy, vracejí se k lidem a marně obírají se lítostí nad tím,
že lidé nejsou tak samozřejmí a krásní jako rostliny a živo-
15 čichové v našich lesích. Od vrásčité hrušně, velmi maje-
státně rozložené nad šípkovou stěnou a sleželou trávou,
vidím daleko dole nad dráhou rozbrázděnou dlaň oplotěné
zahrady mistra Bandoucha, který také potřebuje již slu-
níčko. Je to rovněž člověk z pomezí.

20 Ano, stojím na pomezí. Před sebou mám lesy, které mi-
luji, a za sebou město, které potřebuji, ohyzdné město,
kterého nikdy nebudu milovat. Ale je mi přitom dobře.
Stojím na pomezí, poněvadž dieu le veult čili poněvadž
tenhle kompromis je můj osud. A stojím tu rád, poněvadž
25 považuji za nejvyšší moudrost pochopiti smysl svého osudu
a nedati se zmásti touhou po osudech jiných.

Když člověk již jednou získal tak nebo onak trošku kul-
tury a senzibility odlišné od průměrného cítění civilizova-
ných křesťanů a publika z divadel, kinematografů a soud-
30 ních síní, je to také hřivna, které neradno zakopávat. A ne-
má-li valné ceny pozlátko, které se lepí na všednost, nebo
erudice, která se cpe do prázdného sudu, nebo maska, která
se uhlazuje pro společnost, skutečná kultura zmnožující
a osvobozující schopnosti mozku, srdce a nervů není věru
35 k zahození. Poskytuje nám především možnost pochopiti
a milovati lidské dílo, ono skutečně lidské dílo, jehož sláva
dotýká se nejen hvězd, ale hlavně i našeho vlastního srdce
a vědomí, nejsme-li zcela tupí. Neboť i když víme, že lidský

živočich je zpravidla nepříjemný tvor (a snesitelný druh tak vzácný a přítel ještě vzácnější!), lidská práce není všecka tak ohyzdná, marná, bezúčtná, jak se zdá dnes často otrokům kapitalismu. Díla lidského umění a lidské techniky budí v nás dosud také city čisté a drahé; jsou umělecké a technické zázraky, před nimiž zastavíme se zcela tiši a omámeni jako před srnou, která se náhle vynořila z houští na stezku, nebo před třešní, která nám rozkvetla přes noc pod okny. A usmíruje-li nás dílo přírody stále znovu se životem vůbec, kdykoli nás zabolí a my prcháme v lázeň lesní samoty, usmíruje nás veliké dílo lidské s lidmi, plod génia přece jen kolektivního, jehož aspoň drobet je konečně v každém člověku. To stojí za to, abychom nevzdalovali se docela výkvětu lidské práce, nýbrž naopak, bylo-li nám dáno jednou milovati jej a rozuměti mu, abychom hřivny, kterou je pravá kultura, užívali k prohloubení svého pochopení a své lásky. A to také, jen to ostatně, stojí za to, že jsme navždy opustili stav primitivní, po jehož zdraví, prostotě a bezprostřednosti nejednou se nám zasteskne.

Ostatně, pozorujeme-li značnou tupost a lhostejnost dnešního davu k přírodě a jejím bytostem, snadno nás napadne otázka, zda i my, kteří přistupujeme k přírodě s očima otevřenými a s milujícím srdcem, nebyli bychom sami ne-li stejně lhostejní, aspoň méně citliví k jejím krásám a poučením, kdyby ona kultura nebyla bystřila náš zrak a zjemňovala naše nervy.

Tolik je jisto, že kultura, které podrobují tě leta styků s uměním, s myšlenkami a s lidmi, neolupuje nutně člověka o tu míru prostnosti, čistoty srdce a svěžesti nervů, které je třeba k láskyplnému a plodnému životu s přírodou. A naopak: Život venkovský nevede nutně k úpadku senzibility a intelektu, k takovému zdrsnění, jímž hyne smysl pro rafinovaný výraz umělecký, pro odstíny myšlenky a pro složité povahy. Záleží všechno na sklonech, na předchozí výchově a na vůli individua. A ovšem často i na jeho hmotných prostředcích. Ale jako kulturní člověk nemusí se nutně státi „měšťákem“, tak člověk venkovský nemusí se

státí „sedlákem“. A „zapadne-li“ někdo pro ty, s nimiž se povaloval v kavárnách a chodil po pitkách, neznamená to ještě v době dopravních prostředků poměrně dobrých, že se stal divochem a tupcem, třebaže nenavštěvuje pravidelně
5 divadel a koncertů a nečte všech polemik, bez kterýchžto věcí nedovede si leckdo představití důstojného života...

Sestupuji z Hradiska úzkou pěšinou k řece. Rychlík právě přeletěl. Blíží se jedenáctá. Ale po slunci ani památky. Věru, možno se jít ještě ohřát...

10 Mistr Bandouch opravuje cesty a já jdu přiložit do skleníku. Usedám u posledních hyacintů a dávám se do snění.

Sním o zeleni a čistotě měst zahradních. O jejich klidu a ladnosti. Myslím na snahy zalesňovací a ony okrašlovací, jež mají dobrý smysl a jejichž hlavním prostředkem je
15 strom. Něco se počíná hýbat. Jakési tušení toho, jak sladko by bylo ztraceným synům na srdci matky. Ale jak nepatrné je tohle vše před strašlivým problémem, který se jmenuje Město! Nějaké maličké chybičky se napravují. Tu a tam někdo se zachrání. Ale hlavní chyba trvá, otrlý nepřítel
20 tuční dál z nevinné krve a stále je na číhané; obluda nepřichází ani o jeden jedovatý svůj zub, ani o jeden dráp drtících svých spárů. Činí-li se tu a tam něco pro hygienu těla, pro hygienu ducha nečiní se nic, poněvadž všechno to naše lidové osvětování neznamená nic tam, kde vše, co
25 má skutečný vliv na lid, jest pouze odpadkem ze stolu užívající třídy.

Sana mens in corpore sano. Jak vyobcováno je toto staré heslo z naší společnosti! A jak se zapomíná, že sana mens
30 je napřed a corpus sanum až pak, poněvadž nezdravá mysl ve zdravém těle je tisíckrát nebezpečnější než nezdravé tělo s myslí zdravou.

Je to častý, známý, všední již případ: Obec vysází na své periférii alej okrasných nebo ovocných stromků, často s po-
tížemi, ale jednou přes noc dva tři neopeření dvojnožci,
35 opilí zlobou nebo alkoholem, zpřelámou stromky a zničí tak dílo, jež utěšeně vzrůstalo. Povídám, všední případ, nepatrný napohled: pětiřádková lokálka zaznamená jej v novinách a škůdci, jsou-li dopadeni, odsedí si nějaký ten

trestíček. Ale mně každá jiná vražda je pochopitelnější a snesitelnější. Ale mně tento ohavný akt zloby symbolizuje celé ďábelské dílo města, charakterizuje mrzkou povahu útoku, jímž město žene na venkov, na půdu venkova a vše, co na ní žije. Jen lidé, kteří prošli přímo nebo nepřímo městskou školou života, jsou schopni takové surovosti a takové zlomení několika stromků je toliko počátek jejich zločinecké kariéry. 5

Nikoli, tak dlouho bude marno obepínati města pásem zahrad, luk a lesů, chceme-li docílit krásného přechodu z města na venkov, dokud město samo bude pařeništěm pro mikroby zkázy a neřesti. Město musí přestat býti tím, čím jest, v městě samém musí býti zasazena smrtelná rána puchu, špíně, zločinu, bídě hmotné i duchovní. Prvním krokem k tomu bude snad jednou radikální oddělení města továren, dílen, kanceláří od města domovů, ateliérů a studoven, které se stane městem zahradním. Anglosaské plemeno to již zkouší. 10 15

Nicméně doba, kdy město přestane býti nepřitelem, je dosud utopií. Ti, kdož námi vládnou, i když jsme nej-svobodnější, mají zájem na tom, aby město rozněcovalo dravé vášně a ziskuchtivosti. Sklízají úspěchy vyděračské politiky, kterou město založilo a vypěstovalo k dnešní obdivuhodné ohavnosti. Posuzovati tuto lupičskou politiku hospodářskou i národní, ovládající svět, znamená otrásati platnými řády, jak říká státní návladní, který má ostatně pravdu. Neboť náš hospodářský pořádek je základem a ospravedlněním tohoto moderního loupežnictví, velmi rozvětveného všemi stavy a třídami, jež vyhazuje za děla a vojáky miliardy, za které daly by se zřídit velkolepé podniky hygieny tělesné i duševní, schopné proměnit tvář-nost světa v poloviční ráj. A lupičská politika sahá odshora až dolů celým našim životem a stojí tolik peněz, že nezbývá žádných pro zdraví a kulturu. A mluví-li se, řeční-li se dnes tak často o miliardách, které zhltné militarism, mělo by se stejně mluvit i o jiných vyhozených penězích, například o miliónech, které stojí volby, jiný projev téže vášně... 20 25 30 35

„Osobní již jel. Půjdeme k obědu. Ale ještě mi, prosím vás, postríkejte růže!“

Mistr Bandouch probudil mne bohudíky z nedovolených myšlenek.